

1. Мещеряков А. Н. Император Мэйдзи и его Япония. М.: Наталис, 2009. 736 с.
2. Японцы о Японии. Сборник статей первоклассных японских авторитетов, собранных и отредактированных А. Стэдом / пер. с англ. М. А. Шрейдер и С. Г. Займовского, под ред., с предисл. и примеч. Д. И. Шрейдера. СПб: Книгоиздательское Товарищество «Просвещение», 1906. XVI (1), 587 с.
3. Николаенко А. В. Японская женщина в эпоху Мэйдзи: опыт модернизации образования и культуры. Педагогика искусства. № 1. 2015. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.art-education.ru/yaponskaya-zhenshchina-v-epohu-meydзи-opyt-modernizacii-obrazovaniya-i-kultury>

Ткачук Д. М.

Ку-Клукс-Клан: основні етапи розвитку організації

24 грудня 1865 року, через кілька місяців після закінчення Громадянської війни, шестеро солдатів армії Півдня, яка програла, створили в одному з невеликих містечок штату Тенесі таємну організацію, яка стала відомою світу під назвою Ку-Клукс-Клан. Невидима імперія Півдня (як іменували себе члени Ку-Клукс-Клану) кілька разів розпадалася, але відроджувалася щоразу, коли США поставали на зламі епох, коли суспільство стрімко змінювалося. У ці моменти Ку-Клукс-Клан ставав кривавою зброєю тієї частини суспільства, яка не бажала цих змін [7, с. 102].

Після Громадянської війни жителі Півдня переживали важкий період, який одержав назву Реконструкція Півдня. Економіка південних штатів була в занепаді, до руйнування війною додалося ще й різке падіння цін на бавовну, а також необхідність перебудувати господарство плантацій на основі найманої праці. Близько 4 мільйонів колишніх рабів одержали свободу й права громадян, що було образливо для консервативних жителів цієї частини США. Південна еліта була обурена не стільки скасуванням рабства, скільки тим, що темношкірих зрівняли з ними в правах. Бідняки були незадоволені тим, що тепер їм доведеться конкурувати на ринку найманої праці з вільновідпущеними [7, с. 103].

Крім того, фактичну владу в південних штатах у перший період після війни мала військова адміністрація жителів Півночі, що сприймалося жителями Півдня як військова окупація. Вони не збиралися ми-

ритися з подібною ситуацією й практично відразу ж після війни стали з'являтися численні таємні товариства, які ставили за мету боротьбу з новими порядками жителів Півночі, які нав'язували їх силою зброї.

Ку-Клукс-Клан був досить демократичною організацією, у неї входили як визнані й багаті члени суспільства: судді, адвокати, багаті землевласники, так і найбільш білі хлібороби й навіть відверті покидьки суспільства, що бажали вгамувати свої кровожерливі інстинкти. Але більшу частину клансменів становили колишні солдати армії жителів Півдня. Військові вступали, щоб поквитатися за образи, нанесені жителями Півночі окупацією [3, с. 21].

Ку-Клукс-Клан настільки сильно асоціюється з расизмом, що багато хто переконаний, що метою Клану було жорстоке винищення чорношкірого населення й відновлення рабства. Але це не зовсім так. У першу чергу перший Ку-Клукс-Клан був революційною організацією й головною його метою була боротьба із владою жителів Півночі, з тим режимом, що склався в перші роки Реконструкції Півдня. Лідери Ку-Клукс-Клану не ставили завдання поголового знищення расових меншостей або відновлення рабства. Вони згодні були на надання чорним меншостям певних прав, однак наполягали, щоб вони в жодному разі не були рівними правам білих. Зокрема, вони виступали проти того, щоб надавати вчорашнім рабам право голосу на виборах і право носіння й зберігання зброї.

Ку-Клукс-Клан мав надзвичайно заплутану структуру з ускладненою ієрархією. Керівники осередків, залежно від ієрархії, носили звання Великих драконів, Великих тиранів, чарівників, вампірів і т. п. Але насправді Клан ніколи не був централізованою організацією. Більшість осередків діяла автономно й практично ніяк не контролювалася керівництвом організації. Найчастіше ці осередки являли собою окремі організації зі своїми назвами, які символічно примикали до Ку-Клукс-Клану завдяки популярності бренду [3, с. 22].

Першорядними цілями клансменів були активісти Ліги лояльності. Як правило, це були більш освічені темношкірі американці, які одержали свободу іще до скасування рабства. На базі Ліги лояльності вони поєднували темношкіре населення Півдня, найчастіше неписьменне, і агітували їх віддавати голоси за республіканців [3, с. 22]. Це

сьогодні Демократична партія — оплот американських меншин, а перший темношкірий президент США — її член. В ті ж часи демократи були опорою рабовласницького Півдня, тоді як республіканці підтримували жителів Півночі. Погрозам і нападам могли піддаватися й перші темношкірі політики, які попадали в місцеві органи влади завдяки голосам колишніх рабів.

Однак жертвами Ку-Клукс-Клану ставали не тільки темношкірі американці. Клансмени нападали й на солдатів федеральних військ, сприймаючи їх як окупантів. Жертвами Ку-Клукс-Клану ставали й білі політики-республіканці, що виступали за расову рівноправність. Як правило, найбільш криваві напади відбувалися в переддень виборів.

Хвиля насильства, яка заповонила Південь, стала лякати навіть демократів, для яких Ку-Клукс-Клан перетворився скоріше в перешкоду, ніж у помічника. Один за іншим південні штати стали приймати закони проти організації, а на початку 70-х років XIX століття антикланівські закони були прийняті й на федеральному рівні. Після цього Натаніель Форрест заявив про розпуск організації, звільнивши всіх членів клану від даної ними клятви [2, с. 82]. Але в значно більшому ступені, ніж переслідування уряду, на розпад клану вплинуло припинення підтримки демократів. Крім того, після закінчення періоду Реконструкції більшість південних штатів прийняла дискримінаційне законодавство (т. зв. закони Джима Кроу), що звело бар'єр між чорним і білим населенням Півдня й більш ніж на піввіку зафіксувало расову нерівність (сегрегація, обмеження в голосуванні й т. п.). Це було приблизно те, чого й домогалися активісти Ку-Клукс-Клану [2, с. 82].

Друге народження Ку-Клукс-Клану відбулося в 1915 році, майже через піввіку. За офіційною легендою, ветеран іспано-американської війни, пастор методистської церкви Вільям Сіммонс, після того як подивився знаменитий фільм «Народження нації», за сюжетом якого доблесний Ку-Клукс-Клан рятує добрих селян від терору вчорашніх рабів, вирішив відтворити цю організацію.

Річ у дійсності була не у фільмі, а в тому, що Америка знову стрімко змінювалася. На рубежі століть почалася активна міграція в США

різних етнічних і релігійних груп. Вигляд Америки, що стрімко змінювався, викликав невдоволення в корінного англо-саксонського й протестантського населення. Крім того, у середовищі бідних робітників-мігрантів почали поширюватися комуністичні ідеї. А після вступу Америки в Першу світову війну, коли значна частина робітників була мобілізована в армію, з півдня на північ потягнулися темношкірі працівники, що замінили на виробництві тих, хто був у армії. І коли армія була демобілізована, десятки тисяч осіб залишилися без роботи: їх місця були зайняті чорношкірими робітниками, які були готові працювати за менші гроші. У цій обстановці різко підсилилася расова напруженість в Америці [9, с. 116].

Завдяки збігові всіх цих факторів другий Ку-Клукс-Клан став наймогутнішим і відомим в історії. На піку популярності він нараховував до 4 мільйонів активістів. Кілька клансменів навіть потрапили в Конгрес, а в знаменитих вашингтонських ходах 1925 й 1926 років взяли участь близько 40 тисяч членів Ку-Клукс-Клану в «парадній формі» — білих ковпаках і мантіях.

Другий Клан також був расистською організацією, однак у дещо іншому ключі. Якщо перша організація де-факто була революційною і антиурядовою, то друга, навпаки, головним завданням ставила захист традиційних американських цінностей, які піддаються загрозі через масовий наплив емігрантів до країни [9, с. 117].

Якщо перший Ку-Клукс-Клан розглядав республіканців як ворогів, то в другому вони були рівноправними клансменами, хоча більшість рухів, як і раніше, становили жителі Півдня й демократи. Перший Ку-Клукс-Клан не мав релігійного компонента, а в другому він був яскраво виражений. Клансмени здебільшого були протестантами й негативно ставилися навіть до католицизму, не говорячи вже про інші релігійні конфесії. Погляди другого Ку-Клукс-Клану можна описати коротким гаслом: «Америка для білих англо-саксонських протестантів».

Саме керівництво другого Ку-Клукс-Клану перетворило організацію в один з найвідоміших символів довоєнної Америки. Перший Ку-Клукс-Клан існував у підпіллі й, навпаки, не бажав залучати до себе увагу. Другий існував легально й невід'ємною його частиною були масові ходи в містах [9, с. 117].

У ті ж часи з'явилися два головних символи організації: гострий білий ковпак і хрест. Перший Ку-Клукс-Клан використовував білі маски (але не ковпаки), які були потрібні, щоб приховати обличчя. Другий Ку-Клукс-Клан популяризував гострі білі маски-ковпаки, а продаж костюмів клану став важливою статтею доходів у бюджеті організації [10, с. 52].

Оскільки другий Ку-Клукс-Клан був легальною політичною організацією, методи його боротьби в основному зводилися до публічних кампаній проти тих або інших активістів, а також до кампаній бойкотів товарів, що випускалися фірмами, якими керували євреї або католики. Проте рядові члени Клану нерідко нападали на активістів різних організацій, які підтримували темношкіре населення, євреїв або профспілкових діячів. У південних штатах головними цілями місцевих клансменів були чорношкірі жителі.

Розпад другого Ку-Клукс-Клану відбувся досить зненацька. Репутації організації сильно зашкодили скандали в керівництві. Зокрема, випадок з Великим драконом Індіани Дж. Стефенсоном. Будучи керівником великого осередку й охоронцем протестантської моралі, він виявився учасником жорстокого злочину. Дж. Стефенсон зґвалтував й убив молоду білу вчительку Медж Оберхолцер. Ця історія настільки зашкодила іміджу Клану, що майже всі клансмени вийшли із нього спочатку в Індіані, а потім і по всій країні [9, с. 119].

Крім скандалів у керівництві, внесок у розпад Клану зробила й Велика депресія. Клансменам треба було думати про виживання та їжу, часу ж на політику залишалось небагато. Формально другий Ку-Клукс-Клан існував до 1944 року, коли був остаточно розпущений, але де-факто він припинив свою діяльність із початку 30-х років ХХ ст.

Ку-Клукс-Клан більше ніколи не відроджувався в якості єдиної централізованої групи. Однак після війни кілька незалежних одна від одної організацій прийняли назву Ку-Клукс-Клану або оголосили себе його спадкоємцями. Пік їх активності припав на 1960–70-ті роки. Америка знову змінювалася, чорношкіре населення стало активно боротися за свої цивільні права й скасування сегрегаційних законів у південних штатах. Це знову викликало запеклий опір жителів південних штатів, однак Ку-Клукс-Клан все-таки залишився скоріше маргінальною організацією.

Головною метою цих організацій було недопущення скасування сегрегації на Півдні. До початку боротьби афроамериканців за свої цивільні права на Півдні практикувалася сегрегація: окремі місця в громадському транспорті, окремі школи, окремі університети, окремі церкви для чорних і білих. Після того як федеральний уряд став один за іншим скасовувати ці закони як неконституційні, клансмени вийшли на стежку війни [11, с. 322].

Головними цілями третього Ку-Клукс-Клану були активісти за права афроамериканців, незалежно від їхньої раси. Клансмени здійснювали напади як на білих, так і на чорних активістів. У 1971 році активісти місцевої організації підірвали 10 шкільних автобусів, які призначалися для перевезення школярів у десегреговані школи. У цілому, третій Ку-Клукс-Клан залишився маргінальним рухом і не зміг досягти навіть частки популярності першого й другого Клану [8, с. 109].

У ХХІ столітті Ку-Клукс-Клану як єдиної організації не існує. Однак відомо кілька локальних невеликих груп, які вважають себе його спадкоємцями: «Імперські клани Америки», «Білі лицарі Ку-Клукс-Клану», «Лицарі білої камелії» тощо. Загалом же Ку-Клукс-Клан залишається активним членом «громадського суспільства». Учасники руху запевняють, що не застосовують більше насильства, а зайняті лише тим, щоб охороняти християнство й свої міста від злочинців й іммігрантів. Більша частина кланівців — це громадська поліція.

На сьогоднішній день офіційно в різні угруповання клану входить близько 5 тисяч осіб. Однак реальна цифра тих, хто підтримує рух і бере активну участь у житті Клану, досягає більше одного мільйона осіб. Офіційне число говорить лише про те, що різні антифашистські та інші організації й рухи пред'являють судові позови кланівцям. І мова тут уже йде про мільйони доларів. Для того, щоб ці виплати зменшити, офіційна організація занижує свою чисельність, щоб у такий спосіб цілком законно знизити до мінімуму судові виплати (мотивуючи це нечисленністю й бідністю організації) [5, с. 429].

Одним з таких позовів стала справа Джордана Грувера. В 2006 році чотири учасники руху «Імператорський Ку-Клукс-Клан» у містечку Бранденбург (штат Кентуккі) нібито проводили місіонерську діяльність (але чомусь уночі). По шляху вони зустріли шістнадцятиріч-

ного індіанця. Не дуже замислюючись про правильність своїх дій, «місіонери» побили його, потім, обливши спиртом, спробували спалити живою. Але хлопцю повезло, поряд проїжджала поліцейська машина. У результаті життя Джордана була врятована, а кланівці на три роки потрапили за ґрати. На саму організацію був накладений штраф — «Імператорський Ку-Клукс-Клан» повинен був виплатити 1,5 млн дол. Джордану Груверу, а крім того, іще 1 млн дол. у скарбницю штату [5, с. 430].

В 2010 році був арештований лідер «Імператорського Ку-Клукс-Клану» пастор Рон Едвардс. Його обвинуватили в зберіганні й поширенні метамфетаміну. Кланівці запевняли, що наркотики їм підкинули співробітники ФБР. Тоді пастор отримав лише домашній арешт [5, с. 431].

Іще один такий випадок відбувся у 2011 році, коли у в'язниці м. Хантсвілля (штат Алабама) був страчений один з найбільш активних учасників клану Лоуренс Брювер. У 1998 році він, разом із двома своїми спільниками, жорстоко розправився із чорношкірим Джеймсом Бердом. Його заманили в автомобіль, на якому вивезли в безлюдне місце й піддали катуванням. Потім пристебнули його наручниками до машини й волочили тіло до тих пір, поки чоловік не вмер [5, с. 433].

Багато хто ставить запитання: як так виходить, що подібна організація, яка вважається пережитком епохи, відроджується знову й знову? Відповідь же дуже проста: періодично вона потрібна офіційній владі. І за назвою «Ку-Клукс-Клан» ховається не одна, а відразу кілька законспірованих організацій. Найбільшою з них є «Лицарі Ку-Клукс-Клану», які діють в штаті Арканзас. На чолі організації стоїть пастор Том Робб. Кланівці мають серйозну юридичну підтримку, яку їм надає Американський союз громадських свобод [1, с. 41].

Представники Ку-Клукс-Клану підтримали на останніх виборах у США кандидата від республіканців Дональда Трампа. Напередодні виборів на першій смузі офіційної газети Ку-Клукс-Клану «The Crusader» з'явилася стаття на підтримку Д. Трампа. «Зробити Америку знову великою!» — це слоган, що регулярно використовувався Дональдом Трампом у своїй передвиборчій кампанії. І автор статті — пастор Томас Робб — відзначив у цьому контексті, що Америка була заснована як біла християнська республіка, і як біла християнська ре-

спубліка вона прийшла до величі. Особливо представникам Ку-Клукс-Клану сподобалися передвиборні обіцянки Д. Трампа побудувати стіну на кордоні з Мексикою й обмежити міграцію [1, с. 43].

Цікавим є також той факт, що в Америці ніхто Ку-Клукс-Клан не оголошував поза законом. Це зробила тільки церква. Що ж стосується офіційної влади, то на федеральному рівні вважають, що Ку-Клукс-Клан не є загрозою національній безпеці. На муніципальному рівні, через відсутність вказівки зверху, з кланівцями борються за необхідності.

Професор Джорджтаунського університету, психіатр Енн Спекхард, яка присвятила свою наукову кар'єру вивченню характеристик сучасних терористів, упевнена, що Ку-Клукс-Клан ще заявить про себе. І до цього руху, однією із цілей якого є розправа над людьми, варто ставитися як до терористичного [1, с. 45]. Вона вважає, що для відродження Ку-Клукс-Клану не має відповідної цілі.

Ку-Клукс-Клан спершу був ретельно сформованою організацією, що мала свої ритуали, знаки й паролі, а її метою оголошувався захист білого населення від нападів збройних кримінальних груп чорношкірих. На наступних етапах розвитку організації основною метою було визначено захист традиційних американських цінностей, які піддавалися загрозі як через масовий наплив емігрантів до країни, так і через зміну суспільних цінностей. Наразі до Ку-Клукс-Клану у США зараховують себе кілька осередків з досить розмитими ідеологічними цілями. В той же час сам рух як такий не припинений і, можливо, матиме новий виток свого розвитку у майбутньому.

1. Антонюк Е. Невидимая история Юга (о Ку-Клукс-Клане). Молодой ученый. 2018. № 6. С. 39–46.
2. Казаков В. П. Политическая история США. Москва: Высшая школа, 2017. 168 с.
3. Ку-Клукс-Клан: Белое движение в США. Москва: Издательство «ФЭРИ-В», 2001. 76 с.
<http://www.velesova-sloboda.info/archiv/pdf/ku-klux-klan.pdf>
(дата обращения: 03.01.2020)
4. Курочкина А. П. Энциклопедия всемирной истории. Новое время. Москва: Олма Медиа Групп, 2013. 1280 с.

5. Кутин А. Н. История Ку-Клукс-Клана. Москва: РТСофт, 2015. 752 с.
6. Рейнхарц І. Р. Історія Нового часу / пер. з англ. В. Д. Перов. Київ: Стікс, 2014. 800 с.
7. Тарас А. Е. История США. Минск: АСТ, 2015. 416 с.
8. Уолцер М. О терпимости. Москва: Издательство «Идея-Пресс», 2000. 187 с.
9. Ingalls R. P. Hoods: The Story of the Ku Klux Klan. New York: G. P. Putnam's Sons, 1999. 231 p.
10. Newton M. The Ku Klux Klan: An Encyclopedia. New York & London: Garland Publishing, 2002. 145 p.
11. Trelease A. W. White Terror: The Ku Klux Klan Conspiracy and Southern Reconstruction. London: LSP, 1995. 557 p.

Битка В. В.

Трансформація зороастризму у новий та новітній час

Вперше за багато століть забуття зороастризм набув розголосу у середині XIX – початку XX століття. Зросла популярність общин у місті Кермані та Єзді, які з давніх часів вважалися центрами проживання іранських зороастрійців. Вони знову нагадали світу про існування зороастризму як релігії. За багато століть їх стиль життя значно змінився, в їх повсякденному житті стали проявлятися риси ісламу. Наприклад, не дивлячись на те, що Авеста дозволяла жінкам ходити з відкритим лицем, в Кермані жінки одягали чадру, щоб захистити себе від мусульманської частини населення міста [4, с. 119].

Велика община зороастризму існувала в Індії й з'явилася вона там двома шляхами. Перший шлях — з зороастрійців Ірану, які тікали від гніту ісламських правителів. Вони втекли до Індії та оселилися в індійському штаті Гуджерат, де їх стали називати парсами. Згодом вони забули свою рідну мову, але, не відчуваючи утисків з боку індійських правителів, зберегли давню релігію та звичаї, носили білий одяг, а служителі культу надягали на голову тюрбани білого кольору. Жінки і чоловіки носили традиційний одяг: білі блузки, сорочки та пояси кушти. І ззовні парси Індії перестали бути схожими на своїх родичів в Ірані. Жінки-парсіанки не закривали своїх облич і могли вільно з'являтися на людях [4, с. 122–123].